

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

נמסר בליל שב"ק פרשת נח תשע"ז

כיצד ניתן להבין שרק בזכות החסד עם החיות והבהמות ניצלו נח ובניו מן המבול

במדרש שוחר טוב על תהילים (לז) מובא שאברהם אבינו שאל למלכי צדק שהוא שם בן נח וז"ל המדרש: "אמר למלכי צדק כיצד יצאתם מן התיבה, אמר לו בצדקה שהייתו עושים, אמר לו וכי מה צדקה היה לכם לעשות, וכי עניינים היו שם, והלא לא היה אלא נח ובניו, ועל מי הייתם עושים צדקה, אמר לו על החיה והבהמה והעוף, לא היינו ישנים כל הלילה אלא היינו נותנים לפני זה ולפני זה, פעם אחת אחרנו את עצמנו ויצא אבי משבר, אותה שעה אמר אברהם ומה אלולא שעשו צדקה עם בהמה וחיה ועוף לא היו יוצאים וכיון שעשו צדקה יצאו מן התיבה, ואני אם אעשה עם בני אדם על אחת כמה וכמה באותה שעה נטע אשל בבאר שבע" ע"ל. ולכאורה אברהם אבינו שאל לשם בן נח כיצד זכיתם שגורלכם יהא שונה משאר הברואה להינצל מן המבול, והשיב לו, שכל סיבת הצלתם היא בגלל החסד וההטבה שגמלו עם הבע"ח שבתיהם.

וצריך להבין את עצם שאלת אברהם אבינו הרי נח היה צדיק תמים ו'תמים' הכוונה שלם שלא חטא מעולם וא"כ האם צריך הסבר וטעם מדוע זכה להינצל מן המבול.

ועוד תמוה מהיכן ידע שם בן נח שסיבת הצלתם מן המבול היא בזכות החסד, שודאי אי"ז מכח רוח הקודש שהרי אברהם אבינו למרות רוח"ק הגדולה שבו לא ידע וביקש לדעת הדבר משם בן נח.

קושיא יסודית על כל ענין תיבת נח

ונראה לבאר בזה, דלכאורה יפלא כל ענין בנין תיבת נח לצורך הצלת נח ובניו ובעלי החיים מן המבול וכי לא היה אפשר לבורא עולם להציל את נח ובעלי החיים גם ללא תיבה? ולהביא את נח החיות והבהמות למקום מסוים שבו לא יהיה מבול? מדוע היה צריך להכניס את נח ובניו יחד עם גן החיות הגדול בעולם לתיבה אחת עם כל העבודה הקשה שהיתה מוטלת על נח ובניו בטיפול בחיות ובבהמות כל הזמן.

אלא מזה למד שם בן נח שדבר זה עצמו שהוכנסו לתיבה אחת עם הבע"ח, והוצרכו לטרוח כ"כ ולגמול עימם חסד, זוהי סיבת הצלתם ובלי החסד הזה לא היה להם סיכוי להינצל מן המבול, ולא הוכנסו בעלי החיים לתיבה לשם עצמם אלא לצורך הצלתם של נח ובניו.

ואין לשאול כיצד ניצלו והרי בשעה שהגיע המבול עדיין לא עמדה להם זכות החסד שיעשו עם הבע"ח בתיבה, שכבר מבואר בכמה מקומות שזכות העתיד עומדת גם לפני כן, ומצינו כן ביצחק אבינו שיצא לשוח בשדה ופירש"י שלשוח היינו להתפלל, וביארו הבעל הטורים והכלי יקר שתפילתו של יצחק היתה על זיוגו ולכן היא נזכרה כאן, וזהו שנאמר בקרא 'וישא עיניו וירא' שמיד נענה, ויש להתבונן בזה הרי כשיצחק התפלל היה זה כבר לאחר שמצא אליעזר את רבקה בהשגחה מיוחדת ובזמן תפילתו של יצחק הם כבר היו בדרך סמוך למקום מגוריו, א"כ לא מחמת התפילה נענה ולמה אנו אומרים 'זהקל נשא פניו' שע"י תפילתו הגיע אליו הישועה, אלא מוכח מכאן שלפעמים הישועה מגיעה ע"ש העתיד וגם כאן נח ובניו ניצלו בגלל החסד שיעשו בתיבה עם החיות והבהמות, וכבר ידועים הדברים מהמהרש"ם ואכמ"ל.

ואף שנח היה צדיק תמים אי"ז סיבה שיזכה בזה לבד להנצל מן התיבה, שכבר אחז"ל שהטעם שהמבול נקרא על שם נח "מי נח" משום שלא התפלל על בני דורו כי אילו היה מתפלל היה מציל את בני דורו ואת העולם כולו מן המבול – וכבר מובא בשם הגר"א שצריך יעודו של האדם בעוה"ז הוא לדאוג לאחרים וכיון שנח לא דאג לבני דורו לא עמדה לו זכותו, רק משום הצדקה שעשה עם הבע"ח, וכפי שכותב הספורנו בסוף פרשת בראשית וז"ל 'ונח מצא חן להציל גם בניו ובנותיו, לא מפני שהיה ראוי לכך, אבל על צד חנינה זכהו האל יתברך לזה... אע"פ שהוכיח על המעשים המקלקלים ענין המדינות, לא הורה אותם לדעת האל יתברך וללכת בדרכיו, אע"פ שהוא היה צדיק תמים בענין ובמעשה, כי אמנם הצדיק המשלים עצמו בלבד הוא ראוי שימלט עצמו בלבד, אבל המשלים גם את זולתו הוא ראוי שימלט גם את זולתו כי בזה יש תקוה שיחזירם בתשובה'.

ומבאר מדברי הספורנו שנח היה צדיק לעצמו ולא עסק בהטבה וקירוב אחרים וכמו שאמר הגר"ח שמואלביץ שנח הדגיש את הסור מרע ולא עסק בקירוב לבבות ע"י העשה טוב וזה לא סיבה מספקת להצלה.

הבנה חדשה בשאלת אברהם אבינו את שם

ובאמת אם נתבונן היטב בשאלתו של אברהם אבינו נמצא שלאברהם לא היה קשה מדוע נח ובניו נכנסו אל התיבה אלא כל שאלתו של אברהם אבינו היתה 'כיצד יצאתם מן התיבה' וגם אח"כ כשלמד אאע"ה משם בן נח אמר "ומה אלולא שעשו צדקה עם בע"ח לא היו יוצאין וכיון שעשו צדקה יצאו" משמע שכל שאלתו היתה רק על היציאה בלבד.

וההסבר הוא דלאברהם אבינו לא היה קשה באיזה זכות נכנסו נח ובניו לתיבה דזכות נח שהיה צדיק תמים הספיקה כדי להציל אותו ואת בניו מן המבול וכמו שנאמר בפסוק: "כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה", אלא כל שאלתו של אברהם אבינו היא 'כיצד יצאתם מן התיבה' דהיה צריך עוד זכות מיוחדת כדי לצאת מן התיבה, כמו שכתוב "ויזכור אלוקים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתיבה" הרי שצריך זכירה מיוחדת כדי לצאת, וזוהי שאלת אאע"ה: מפני מה הפכתם ראויים להיות חלק מן העולם החדש שהוא עולם אחר לגמרי מן העולם שלפני המבול, עולם שכל מהותו להיטיב עם אחרים וכי אתם שייכים לענין זה? הרי כמו שכותב הספורנו הנ"ל נח היה צדיק לעצמו בלבד ולא עסק בהשלמת זולתו, וע"ז ענה לו שם שהשינוי קרה בתיבה בחדש שגמלו עם החיות והבהמות.

ונמצא שאברהם אבינו כלל לא חיפש זכויות אלא לאברהם אבינו היה קשה כיצד במציאות נח ובניו היו שייכים לעולם שלאחר המבול, וא"כ לא קשה כלל מדוע לא הספיקה צדקותו של נח להנצל מן המבול, ואף א"ז הצלה ע"ש העתיד כיון שאת ענין החדש הם היו צריכים בשביל היציאה לאחר שגמלו את החדש.

אור חדש בהזכרת נח בזכרונות של ראש השנה

במוסף של ר"ה כולנו הזכרנו בזכרונות את מעשה נח אך לא התבוננו מספיק להבין את העמקות הגדולה שבדברים.

דהנה זה פלא כשמזכירים את נח אנו מאריכים אריכות גדולה ומספרים את כל המעשה 'וגם את נח באהבה זכרת, ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רע מעלליהם על כן זכרנו בא לפניך ה' אלוקינו להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים' ועל זה אנו מזכירים את הפסוק ואומרים "ויזכור אלוקים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתיבה ויעבר אלוקים רוח על הארץ וישוכו המים". לעומת זאת כשאנו מזכירים את בני ישראל קיצר מחבר תפילת המוסף מאוד והזכיר רק את הפסוק שהקב"ה זכר את בני ישראל שנאמר: 'וישמע אלוקים את נאקתם ויזכור אלוקים את בריתו' אך כל הסיפור שקרה עם בני ישראל איננו מזכיר כלל.

וביותר מה הענין בכלל להביא את המעשה בנח, מה מוסיף הענין שהקב"ה השחית את העולם 'מפני רוע מעלליהם' לעובדה שהקב"ה זכר את נח והצילו.

ומבאר הגר"ש קלוגר זצ"ל (בספרו יריעות שלמה על תפילת ימים נוראים המודפס בסוף סידור בית יעקב הישן) שמחבר תפילת המוסף סבר כמו ה"ש דורשין את נח לגנאי' שאם היה נח בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום, ומוכח כן ממה שאנו אומרים בזכרונות "על כן זכרנו בא לפניך" דמשום זה שהקב"ה הביא מבול לשחת כל בשר מפני רוע מעלליהם זכרנו בא לפניך, ואינו מובן הלא זכרנו בא משום שהיה צדיק תמים? אלא מוכח שסבר כמ"ד שדורשין את נח לגנאי ומשום עצמו לא היה נחשב לצדיק אלא ביחס לבני דורו, ולכך אנו מספרים את כל המעשה שכן המעשה הוא חלק בלתי נפרד מן ההזכרה, שאף שנח היה צדיק רק ביחס ל'רוע מעלליהם' בכ"ז הקב"ה זכר אותו והצילו, וזהו עיקר ההזכרה.

וזהו מה שאנחנו מבקשים מהקב"ה, למרות שביחס לדורות אחרים איננו נחשבים לכלום תבטי עלינו ביחס לדור שלנו שהצדיקים כ"כ מעטים והרשעים כה רבים כשם שזכרת את נח לפי דרגות דורו, וכמו שזעק רבינו הרב שך זצ"ל 'צאו לדיננו, לאלנבי, ותביטו לזכרון מאיר ותראו איזה הבדל שמים וארץ'.

והעירוני שבסידור של בני תימן הגירסא היא 'והלא גם את נח באהבה זכרת' וזה חיזוק גדול לדברי הגר"ש קלוגר דהלא אפילו את נח שכלפי דורו לא היה נחשב לכלום זכרת תזכור כך גם אותנו!

(נכתב ע"י אחד השומעים)